

1941 m. rugpjūčio 9 d. TDA 1-ojo batalijono 3-iosios kuopos kariai, vadovaujama leitenantų Juozo Barzdos ir Anatolijaus Dagio, iš Kauno kalėjimo A. Mickevičiaus gatvėje išvarė žydus į IV fortą. Forto viduje vyrai ir moterys buvo atskirti. Pirmiausia į nugaras buvo sušaudytos moterys, grupėmis atvartotos prie vienos iš karo belaisvių iškastų duobių. Vėliau prie duobių kraštų sustatyti ir sušaudyti vyrai. Sušaudžius grupę žydų, karo belaisviai juos apkasdavo žeme, tada šaudydavo kitą grupę. 1941 m. rugpjūčio 9 d. Kauno IV forte buvo nužudyti 534 žydai: 484 vyrai ir 50 moterų.

Paminklas holokausto aukoms IV forte

1941 m. rugpjūčio 18 d. Kauno geto žydų taryba gavo iš geto komendanto SA haupšturmfürerio Frico Jordano įsakymą surinkti žydų vyrus inteligentus ir atvartyti prie geto vartų. Buvo surinkti 534 žydai neva darbui Kauno miesto archyve. Visi jie tą pačią dieną buvo nuvežti į Kauno IV fortą ir sušaudyti. K. Jėgerio ataskaitoje rašoma, kad 1941 m. rugpjūčio 18 d. Kauno IV forte buvo nužudyta 1812 žmonių: 698 žydai, 402 žydės, 1 lenkė, 711 inteligentų žydų iš Kauno (Vilijampolės) geto.

1941 m. rugsėjo 26 d. nacių kareiviai ir jų talkininkai apsupo geto (Vilijampolėje) Ariogalos ir Veliuonos gatves. Mirčiai buvo atrenkami pirmiausiai seneliai, ligoniai ir moterys. Oficialus akcijos pretekstas buvo tai, kad žydai esą šovė į nacių-vokiečių policijos karininką Vilį Kozlovskį. Pagal K. Jėgerio ataskaitą, tą dieną Kauno IV forte buvo nužudyti 1 608 žydai: 412 vyrų, 615 moterų ir 581 vaikas.

Rokų gyventojas Vytautas Meilutis (g. 1930 m.) su siaubu prisiminė, kaip jam, vienuolikmečiui, sutemus pėsčiam teko grįžti iš Panemunės į Rokus, praėjus kelioms dienoms po masinio žydų sušaudymo. Prie forto jis pamatė baltų šešėlių minią (tada dar nežinojo, kai tai cheminiai elementai, išsiskiriantys iš kiekvieno žmogaus kūno po mirties). Išsigandęs pradėjo bėgti, o šešėliai – iš paskos. Iš baimės vos atsigavo.

Rokų gyventoja M.Kairiūkštytė-Juškevičienė (g. 1918 m.) pasakojo, kad kai šaudydavo žydus, nieko nepraleisdavo plentu – nei pėsčio, nei važiuoto. Rokuose būdavo girdėti tik užvestų tankų gaudesys, kulkosvaidžio šūviai. Sušaudytuosius užpildavo nestoru žemių sluoksniu – į viršų verždavosi kraujas, judėdavo žemė: galbūt krutinama sužeistų kūdikių, senelių ar suaugusiųjų. Karo pabaigoje, norėdami nusišalinti nusikaltimo prieš žydų tautą mastus, vokiečiai sušaudytuosius degino. Nepakeliamas tvaikas ir juodi dūmai tvyrojo virš Rokų.

Prie IV forto pastatytas paminklas holokausto aukoms iš lietuvių kalbomis byloja: „Čia, IV forte, 1941 m. naciai ir jų vietiniai talkininkai nužudė apie 4000 žydų, vien rugpjūčio 18 d. daugiau kaip 500 Kauno geto inteligentų.“ Paskutinį spalio mėnesio sekmadienį Kauno žydai renkasi paminėti aukų. Rokų gimnazijos mokiniai rugsėjo 23 dieną prisimena Žydų genocido dieną. Susirenka prie paminklo, pagal žydų papročius nužudytųjų atminimui iš akmenukų išdėsto menorą, skaito kūrinius žydų genocido tema.

Prie Jiesios esančiame Rinkūnų kaime, kur buvo įsikūręs radijo diktorius, rašytojas Petras Babickas, vokiečių laikais vadovavęs Kauno radiofonui ir Vytauto Didžiojo muziejuje įkūręs Raudonojo teroro ekspoziciją, buvo sušaudyti Garliavos žydai. P. Babickas įsitikino, kad okupantai vokiečiai ne mažiau žiaurūs už sovietus: holokaustas – ne tik žydų, bet ir visos Lietuvos tragedija.

Likus porai savaitių iki žudynių (rugpjūčio viduryje) Garliavos policininkai ir baltaraiščiai Garliavos ir aplinkinių kaimų žydus suvarė į miestelio sinagogą. 1941 m. rugpjūčio 28 d. juos varė į žudynių vietą – Rinkūnų kaimo slėnį. Policininkai ir baltaraiščiai apsupo žudynių vietą ir grupėmis vedė žydus prie duobės. Pirmiausia buvo šaudomi vyrai. Žudynės pradėtos pavakare ir baigėsi sutemus. Kai kurie bataliono kariai turėjo prožektorius ir pasišviestdami pribaginėjo sužeistas aukas. Žudynių dalyvių liudijimu, buvo sušaudyta apie 300 žydų. K. Jėgeris nurodo, kad Garliavoje buvo nužudyti 247 žydai: 73 vyrai, 113 moterų ir 61 vaikas. Žudynių vykdytojai – 1-ojo lietuvių policijos bataliono 3-iosios kuopos atrinkti kareiviai ir vadai J. Barzda, A. Dagys, B. Norkus bei Garliavos baltaraiščiai ir policininkai. Įrašas ant paminklo Rinkūnų kaime iš lietuvių kalbomis byloja: „Šioje vietoje hitleriniai galvažudžiai ir jų vietiniai pagalbininkai 1941. VIII. 28 nužudė 247 žydus – vaikus, moteris ir vyrus.“

Keršydama už sužlugdytą bandymą įsteigti lietuvių esesininkų legioną, okupacinė valdžia 1943 m. kovą uždarė Lietuvos aukštąsias mokyklas, suėmė ir išvežė į Štuthofo koncentracijos stovyklą 46 žymius Lietuvos inteligentus ir visuomenės veikėjus. Tarp jų ir dažnai Vingytės kaime pas profesorių Albiną Rimką besilankiusius rašytoją profesorių Balį Sruogą, agronomą pedagogą Joną Pajaujį, ekonomistą profesorių Vladą Jurgutį.

Traukdamasi iš Lietuvos, Vokietijos kariuomenė naudojo vadinamąją išdegtos žemės taktiką. Šimtai svarbių pramonės įmonių, tiltų, geležinkelio atkarpu, pastatų buvo susprogdinta, įrenginiai ir inventoriūs, žaliavų ir prekių atsargos išvežti į Vokietiją. Rokų plytinė karo metu nukentėjo nedaug, apgriautas tik kaminas, iš visų Kauno vietų rodęs kelią į Rokus. Vokiečių laikais plytinei vadovavo V. Abraitis.